

cal government" (June 7, 2001) and initiated by the Government of Ukraine the draft Law of the same name (registered in the Parliament on January 11, 2012, № 9673). The analysis was made from the constitutional point of view. While reviewing these documents, special attention was paid to their harmonization with the Law of Ukraine on November 17, 2011 «On Civil Service», which will take effect from 1 January 2013.

### Література

1. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 черв. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 33. — Ст. 175.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 21 грудня 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb\\_n/webproc4\\_1?id=&pf3511=42274](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42274)

ua/pls/zweb\_n/webproc4\_1?id=&pf3511=42274

3. Ківалов С. В. Публічна служба в Україні : підручник / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла-Тіунова. — О. : Фенікс, 2008. — 688 с.

4. Болдирев С. В. Проблеми правового регулювання муніципальної служби // Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів : монографія / за ред. Ю. М. Тодики. — Х. : Право, 2009. — С. 352–365.

5. Трачук П. А. Участь громадян України у місцевому самоврядуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Трачук Петро Антонович. — К., 2003. — 244 с.

6. Про службу в органах місцевого самоврядування: проект Закону України від 21 грудня 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb\\_n/webproc4\\_1?id=&pf3511=42274](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42274)

7. Про державну службу : Закон України від 17 листоп. 2011 р. // Офіційний вісник України. — 2012 — № 4. — Ст. 115.

УДК 343.86

**С. Мірошніченко,**

прокурор Чернігівської області, кандидат юридичних наук

## ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО УНОРМУВАННЯ

З'ясування загальносоціальної та юридичної сутності поняття злочину проти правосуддя, їх родового об'єкта й системи цих злочинів дозволяє, окрім іншого, визначити і відповідне місце конкретного складу злочину в Особливій частині Кримінального кодексу України.

У теорії кримінального права тривалий час домінувало, щонайменше, дві концепції розуміння правосуддя. Ключова їх відмінність полягала в тому, охоплюється цим поняттям діяльність лише судів чи також і правоохоронних органів [1, 4, 7, 8, 9]. Домінуючим вважалося визначення правосуддя як «...одна з форм державної діяльності, яку здійсню-

ють суди, розглядаючи ... кримінальні та цивільні справи відповідно до закону... » [2]. Ми повністю поділяємо таку позицію, оскільки правову основу саме для такого розуміння правосуддя закладено на найвищому (конституційному) рівні. Зокрема, в ст. 124 Конституції України прямо визначено: правосуддя в Україні здійснюється тільки судами. Більш того, порядок утворення та функціонування судової системи урегульовано окремим самостійним розділом (VIII «Правосуддя») Конституції України [3]. У контексті ст. 6 Конституції щодо поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову слід дійти висновку, що ніякий інший державний орган не має

і не може мати жодного відношення до сфери правосуддя.

Разом з тим останніми роками переважає дещо інша концепція. На думку ряду вчених [1, 4] під правосуддям слід розуміти не тільки судову діяльність з розгляду кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справ, а й діяльність правоохоронних органів, що проводять дізнання та досудове слідство, а також тих, що виконують судові рішення. Відповідно і злочинні діяння (дії чи бездіяльність) дізнавача, слідчого, прокурора і судді є, на їхню думку, злочинами саме проти правосуддя. Аргументи, попри окремі відмінності, зводяться до такого:

— діяльність всіх вищеназваних органів (посадових осіб) регламентується загальним процесуальним законом;

— об'єктом злочинного посягання є суспільні відносини, які впливають з реалізації державної функції щодо здійснення правосуддя;

— відповідні склади злочинів законодавець об'єднав у самостійний розділ кримінального закону.

На наш погляд, такі твердження є досить спірними, а наведені аргументи малопереконливими.

Так, кримінально-процесуальний закон, регламентуючи діяльність органів дізнання, слідства і суду, проводить чітке розмежування стадій процесуальної діяльності державної правоохоронної системи по збиранню, процесуальному закріпленню та оцінці доказів, а також щодо винесення на їх основі вироку і його подальшого виконання.

Зокрема, процесуальна діяльність органів дізнання і слідства починається з моменту реєстрації заяви (повідомлення) про вчинення злочину, його перевірки, порушення кримінальної справи (ст. ст. 94–97 КПК) та його розслідування. А закінчується затвердженням прокурором обвинувального висновку з направленням справи до суду для подальшого розгляду по суті (ст. 232 КПК) або з відповідною постановою для звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 232-1 КПК).

Розгляд же справи у суді регла-

ментується зовсім іншими нормами кримінально-процесуального кодексу, зосередженими в інших, до того ж самостійних розділах (главах). Рівною мірою це ж стосується і інших видів судочинства — адміністративного, господарського, цивільного.

Окрім того, відповідно до ст. 1 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» «...судову владу реалізують професійні судді шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур...». Далі, згідно зі ст. 5 Закону «...правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій суддів ... не допускається» [5]. Звідси випливає логічний і однозначний, на наш погляд, висновок: немає судового розгляду — немає і правовідносин щодо здійснення правосуддя.

Іншими словами, доки суд відповідно до процесуального закону від імені держави не прийняв заяву, скаргу чи справу (кримінальну або цивільну) до свого провадження взаємопов'язувати дізнання, досудове слідство чи наглядову діяльність прокурора з правосуддям (як державною функцією) немає підстав. Відповідно, до цього моменту будь-які неправомірні дії, допущені з боку дізнання, слідства або прокурора не можуть вважатися спрямованими проти правосуддя.

Конституційна норма (ст. 124) про те, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, суті запропонованого висновку не змінює. Дійсно, дії слідчого (ст. 234 КПК) та дії прокурора (ст. 236 КПК) можуть бути оскаржені в суді. Такі скарги (згідно з КПК) раніше могли розглядатися судом тільки при попередньому розгляді справи або розгляді його по суті. Однак Конституційний Суд України своїм рішенням від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 цю норму в частині окремих категорій скарг визнав неконституційною. Зокрема, визнав право зацікавлених осіб на судове оскарження постанови про порушення кримінальної справи на будь-якій стадії слідства (дізнання). Однак таку форму судової діяльності Конституційний

Суд визначив не як правосуддя у формі кримінального судочинства (ст. 1 Закону), а як судовий контроль за досудовим слідством.

Цим же рішенням визнано неприпустимим на стадії досудового слідства розглядати у суді інші скарги, зокрема на постанову про притягнення особи як обвинуваченого. Конституційний Суд зазначив, що в цьому випадку суди змушені будуть перевіряти не просто наявність підстав для порушення кримінальної справи, а й цілий ряд обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному процесі. Зокрема, щодо події злочину (часу, місця, способу), винності особи у вчиненні злочину, а також мотиву, наявності пом'якшуючих чи обтяжуючих обставин, характеру та розміру збитків. Тобто, на думку Конституційного Суду України, суд буде змушений вирішувати ті питання, які вправі вирішувати тільки при розгляді справи по суті, що буде «...порушенням конституційних засад правосуддя...» [6]. Тим самим, на нашу думку, орган конституційної юрисдикції своїм рішенням провів чітке розмежування правоохоронної діяльності органів виконавчої влади та діяльності влади судової.

З огляду на це, побутуюча серед правознавців теорія, за якою правосуддя не можна розглядати лише як судову діяльність, оскільки вона не узгоджується з Кримінальним кодексом, видається нам не досить переконливою. Дійсно, у Кримінальному кодексі України (його розділі «Злочини проти правосуддя») зосереджено склади багатьох злочинів, що відносяться або до стадії досудового слідства, або виконання судових вироків. Але в данному випадку за доцільне вбачаємо дискусію не з приводу відповідності теоретичної концепції, частково вже апробованої законодавчою практикою, а про відповідність конструкції Кримінального кодексу Основному Закону. Адже згідно з конституційною нормою правосуддя здійснюється виключно судом.

У цьому контексті, на наш погляд, доцільнішою була б дискусія навколо правової природи кримінальної відпові-

дальності, передбаченої ст.ст. 384–386 КК України за протидію діяльності тимчасових слідчих чи спеціальних тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України.

Диспозиції зазначених кримінально-правових норм у Кримінальному кодексі, який набрав чинності з 1 вересня 2001 року, мали дещо іншу редакцію в частині найменування комісій Верховної Ради України. Зокрема, йшлося про протидію (завідомо неправдиве показання, експертний висновок чи переклад) діяльності тимчасовій слідчій та тимчасовій спеціальній комісіям. Саме такі назви комісій визначено ст. 89 Конституції України, організація і порядок діяльності яких мав би (згідно з Конституцією) встановлюватися законом.

Такий закон було прийнято 15 січня 2009 року — Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України». Одночасно (згідно з п. 3 Прикінцевих положень цього закону) до ст.ст. 384–386 КК України внесено зміни: слова «тимчасова спеціальна комісія» змінені на «спеціальна тимчасова слідча комісія».

Однак рішенням Конституційного Суду України від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009 [10] цей закон повністю (хоча й з процедурних підстав) було визнано неконституційним. З огляду на це, як прямо зазначив Конституційний Суд, «...не має необхідності у розгляді інших питань, поставлених у конституційному поданні...» щодо невідповідності Конституції (зокрема, ст. 89) окремих положень закону.

Таким чином, єдиним законом, який тією чи іншою мірою регламентує порядок утворення тимчасової спеціальної та тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України (однак не їх повноважень), є Регламент Верховної Ради України, затверджений Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI з наступними змінами [11].

З огляду на те, що відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у

спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, можна дійти такого висновку.

Зазначена у ст.ст. 384–386 КК України назва органу (комісії ВР) не узгоджується з назвою (найменуванням), визначеною ст. 89 Конституції України та ст.ст. 85–88 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України»; компетенція тимчасової спеціальної комісії (ст. 85 Закону) стосується виключно регламентних питань забезпечення законотворчої діяльності Верховної Ради України, а компетенцію тимчасової слідчої комісії цим законом взагалі не визначено. Єдиною правовою нормою, що визначає (проте лише у загальних рисах) компетенцію тимчасових слідчих комісій, залишається ст. 89 Конституції України «... для проведення розслідувань з питань, що становлять суспільний інтерес...». Однак межі і обсяги повноважень комісій обох видів ні Конституцією, ні законом (Регламентом ВР) не визначено.

З урахуванням того, що в силу конституційної норми (ст. 89) висновки тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду, а правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ч. 1 ст. 19), встановлення кримінальної відповідальності за протидію діяльності зазначеним комісіям, на наш погляд, є нонсенсом.

У будь-якому випадку навіть за умови подальшого законодавчого унормування повноважень тимчасових комісій Верховної Ради (спеціальних, слідчих і т.п.), їх діяльність не може мати жодного відношення до правосуддя, оскільки, як вже зазначалося, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.

Повертаючись до сутнісного розуміння поняття «правосуддя» у поглядах провідних вчених, ряд з яких ми аналізували у попередніх публікаціях [12], вважаємо за можливе запропонувати таке його визначення: правосуддя — це форма реалізації державної влади, здійснювана виключно судами шляхом роз-

гляду всіх спірних правовідносин, які виникають у державі на основі врегульованих законом правил (норм) цивільного, господарського, адміністративного, кримінального судочинства.

Запропоноване нами визначення дозволяє зробити кілька узагальнюючих висновків: закони, що регулюють правила судочинства при здійсненні правосуддя, та закони, що передбачають відповідальність за посягання на правосуддя, мають взаємопогоджуватися між собою і в будь-якому випадку відповідати Основному Закону держави — Конституції. Якщо за Конституцією (ст. 6) державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, то і межі повноважень кожної з них повинні мати свої початок і кінець. Так само, як і встановлення відповідальності, тим більше кримінальної, за протидію у реалізації їх владних повноважень.

З огляду на викладене, з метою більш чіткого унормування системи злочинів проти правосуддя вважаємо за доцільне внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України.

**Ключові слова:** злочини проти правосуддя, кримінальне право, розгляд справи у суді, правосуддя.

*Охарактеризовано підходи провідних учених до сутнісного розуміння правосуддя. Наведено авторське визначення цього поняття. З'ясовано загальносоціальну та юридичну сутність поняття злочину проти правосуддя, досліджено їх родовий об'єкт та визначено їх місце в особливій частині КК. Запропоновано внести відповідні зміни до кримінального законодавства України з метою усунення існуючих прогалин.*

*Охарактеризовані підходи вчених до сутнісного розуміння правосуддя. Приведено авторське визначення цього поняття. Вияснено соціально-правову сутність поняття злочину проти правосуддя, досліджено їх родовий об'єкт та визначено їх місце в Осо-*

бенной части УК. Предложено внести соответствующие изменения в уголовное законодательство Украины с целью устранения существующих пробелов.

*The author outlines the leading scholars' approaches to understanding the content of justice and gives definition of this concept. The article also investigates the social and juridical essence of crime against justice, its object and place in the Particular Part of the Criminal Code. The author makes recommendations regarding relevant amendments to the Criminal law of Ukraine in order to fill in the existing gaps.*

#### Література

1. Навроцький В. А. Кримінальне право України. Особлива частина : курс лекцій / В. А. Навроцький. — К. : Знання, 2000. — С. 648.
2. Політичний словник / за ред. В. К. Врублевського, В. М. Мазура, А. В. Мяловицького. — К. : Голов. ред. укр. рад. енцикл., 1976. — С. 592.
3. Конституція України // Офіційний вісник України. — 2010. — № 72/1, спецвип., 1 жовт. — Ст. 2598.
4. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : монографія / В. І. Осадчий. — К. : НВТ «Правник» — НАВСУ, 1999. — С. 239.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41–42, 43, 44–45. — Ст. 529.
6. Рішення Конституційного Суду України від 30.01.2003 (справи про розгляд окремих постанов слідчого і прокурора) // Вісник Конституційного Суду України. — 2003. — № 1. — С. 24.
7. Словник спеціальних термінів правоохоронної діяльності / за ред. Я. Ю. Кондратьєва. — К. : НАВСУ, 2004. — С. 560.
8. Юридична енциклопедія. В 6 т. Т. 5. П—С / редкол.: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк [та ін.]. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2003. — С. 736.
9. Рашковская Ш. С. Преступления против правосудия : учеб. пособие / Ш. С. Рашковская. — М., 1978. — С. 67.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 10.09.2009 // Вісник Конституційного Суду України. — 2009. — № 6. — С. 6.
11. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 14–15, 16–17. — Ст. 133.
12. Преступления против правосудия как объект криминологического исследования // Вестник академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. — 2009. — № 3. — С. 54–59.